

A házassági névviselés új szabályozásához

1. Házasságkötés alkalmával a nők neve megváltozik. Ha formailag meg is marad a leánykori név, a funkciója változik meg: házassági névvé lesz. Az így szerzett név megfelelő eljárással (anyakönyvi, illetve belügyminisztériumi névváltoztatási eljárással) másik asszonynévformára cserélhető, s a házasság megszűnését követően is változtatható. A férfiek esetében hasonló lehetőségekkel eddig nem számolhattunk (csak névváltoztatás esetében). Hamarosan azonban nemcsak hogy az asszonynevek már ma is egyedülállóan gazdag és sokszínű hazai választéka bővül tovább, hanem a férfiek számára is — a hagyományokból adódóan korlátozottabb kínálattal — lehetővé válik a házassági név felvétele. Ez a családi nevek összekapcsolásával képzett házassági nevek lehetősége egyébként már korábban is felmerült. Erről tanúskodik például egy évekkel ezelőtti belügyminisztériumi kiadvány is azzal, hogy külön megjegyzi: „A magyar jog nem teszi lehetővé a férfi számára, hogy a házasságkötés után a feleség családi nevét viselje, vagy a házastársak közös — a két családi név összekapcsolásával képzett — házassági nevet (pl. *Böröndi-Farkas*) válasszanak” (UGRÓCZKY MÁRIA, A névviselésről és a névváltozásról: Új magyar utónévkönyv. Szerk. UGRÓCZKY MÁRIA–BÍRÓ ÁGNES. Bp., 1997. 27).

2. Az asszonynevek használatát először az állami anyakönyvek vezetéséről szóló 1894. évi törvény kapcsán szabályozták, a történelmi sokszínűségben is alapformának tekinthető *Hunyadi Jánosné* típust határozva meg kizárólagos asszonynévformaként. E típus mellé 1952-ben az új családjogi törvény vezette be az igen hosszú *Hunyadi Jánosné Szilágyi Erzsébet* és a merészen számító *Szilágyi Erzsébet* típusokat. Ezek sorát az 1974. évi módosítás bővítette a ma legnépszerűbb *Hunyadiné Szilágyi Erzsébet* és a sokak által hibáztatott *Hunyadi Erzsébet* típusokkal. (A házassági névviselés szabályozásának történetéről bővebben lásd UGRÓCZKY, i. m.) A nyelvészek figyelmét elsősorban a szükségszerűvé vált változások irányították az asszonynevek vizsgálatára.

Az asszonynevek megítélését egyrészt a funkcionalitás, másrészt pedig egyre növekvő mértékben az egyenjogúság kérdése, illetve a hagyományok befolyása határozza meg, különféle megoldásokat téve lehetővé a családi (férj-jel, illetve a gyerekekkel való) összetartozás és/vagy az önazonosság kifejezésé-

re. Egyes (potenciális) nevek esetében a névesztétika is fontos tényezővé válik, olykor pedig szerepet kap a más nyelvközösségen belüli használhatóság szempontja is (a *-né* képzős nevek ellenében: lásd TAKÁCS JUDIT–VÁRNAI JUDIT SZILVIA, Gondolatok a magyar hivatalos személynévhasználatról az uniós csatlakozás tükrében: Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére. Szerk. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA. Miskolc, 2002. 185). Az egyes tényezők befolyása idővel persze változhat. A hagyományok, a szokások mellett a társadalmi élet és gondolkodásmód, illetve ezek változása is alakítja a személynévhasználatot. A társadalmi igény — s részben gyakorlat — pedig természetesen vezetett a házassági névhasználat lehetőségeinek fokozatos bővítéséhez.

Részben a társadalmi háttér változását jelzi, hogy az egykor választott házassági nevükkel ma már sokan elégedetlenek (vö. RÉVÉSZ KATALIN, Asszonynevek a szentendrei névhasználat tükrében: NÉ. 23: 60–1), bár a nőknek csak kis része tette meg a megfelelő lépéseket a viselt névforma megváltoztatására. (Az újabb asszonynévtípusok bevezetését követően korábban is nyílt erre bizonyos lehetőség, a legújabb szabályok szerint pedig már határidő nélkül lesz mód egyszerűen, pusztán anyakönyvi eljárással tenni meg ezt.) Témánk szempontjából azonban még jellemzőbb az, hogy a társadalom egy részét nem elégti ki a házassági névformák hivatalos választéka. Egy 1995-ös vizsgálat szerint például az asszonyok egyötöde a hivatalos választékon kívüli névformákat is jónak tartott volna (LACZKÓ KRISZTINA, A mai asszonynévhasználat Budapesten: Nyr. 120 [1996]: 164), ha gyakran csak általánosságban és nem is a maga számára.

3.1. A házassági névviselés kutatása többnyire a jogszabályok szerint választott nevek vizsgálatát jelenti, de fontos feladat a nem hivatalos névhasználat elemzése is. A névalkalmazás két síkja között lényeges különbségek lehetnek.

A névviselés hivatalos szabályozását megelőzően sokféle asszonynévforma volt használatos a régiségben (lásd például B. GERGELY PIROSKA, Mesterségűző asszonyemberek megnevezései az erdélyi régiségben: MNy. 91 [1995]: 186–91), de a 19. századi színésznők köréből is több, a hagyományostól eltérő típusról van tudomásunk (KERÉNYI FERENC, A régi magyar színésznők névhasználatáról: MNy. 92 [1997]: 342–6). A népnyelv is többféle névformát ismert (ÖRDÖG FERENC, Az asszonyok megnevezése a népnyelvben: MNyTK. 140: 69–72), de napjaink értelmiségének szóbeliségére, illetve nem hivatalos írásbeliségére szintén jellemző a hivatalostól eltérő asszonynevek használata (HAJDÚ MIHÁLY, Művészasszonyok névhasználatára Szentendrén: NÉ. 22: 45–50; RAÁTZ JUDIT, A doktori fokozattal rendelkező asszonyok névviselési szokásai: Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY–KESZLER BORBÁLA. Bp., 2003. 622–8). S hozhatnánk példát a határon túli magyar kisebbségek köréből is a mindkét ország hivatalos gyakorlatától eltérő névformák használatára (lásd VÖRÖS FERENC, Adalékok a magyar nevek *-ovázásához*: Kiss Jenő-Eml. 631).

Egyazon asszony többféle néven szerepelhet: régen vagy napjainkban egyaránt; akár mások, akár a maga által használt névformák tekintetében; akár szóbeli, akár kifejezetten írásbeli használat esetében (lásd KERÉNYI, i. m., HAJDÚ, i. m.). A házassági névviselés aktuálisan hivatalos választékától eltérő s esetleg ritka névforma — a kötöttségek lazítását támogató HAJDÚ MIHÁLY szavaival szólva — „figyelmet érdemel, elsősorban nem az azt választók nagy száma miatt..., hanem az igény tudatosítása szempontjából” (i. m. 48). A nem hivatalos, de létezett vagy létező — azaz: potenciális házassági névformák — széles köréből a „Nyelvművelő kézikönyv” (NyKk. I. *asszonynév* a.) s az itt hivatkozott tanulmányok a legtöbbet bemutatják, felsorolásuktól ezért most eltekinthetünk.

A kérdéskör tanulmányozása során mindenesetre figyelemmel kísérhetjük, hogy ezen névtípusok némelyike hogyan lett a hivatalos választék része. Egykor elképzelhetetlen lett volna a leánykori név megtartása, 1952 óta azonban erre van lehetőség. A jobbra a 19. századtól és idegen minták hatására terjedő névformaként számon tartott férj családneve + nő keresztnéve típust sokan elítélik, illetve nem tartják szerencsés választásnak (pl. SZARVAS GÁBOR, A névmagyarosítás kérdése: Nyr. 10 [1881]: 5; NyKk. i. h. stb.), 1974-ben azonban legális asszonynévformává lett, egyébként pedig az akkori népnyelvben (lásd ÖRDÖG, i. m.) és napjainkban is gyakorta helyettesíti a hivatalos névformát. A *Hunyadiné Szilágyi Erzsébet* típus hivatalossá tételét megelőzve még a helyesírási szabályzat példaanyagába is bekerült (AkH.¹⁰ 223). A hagyományos asszonynevek a teljes lakosságon belül ugyan még mindig a döntő többséget alkotják (vö. FERCSIK ERZSÉBET, Az elvált nők névviseléséről: Kiss Jenő-Eml. 614–22), az újabb házasságkötések esetében azonban köztudomásúlag egyre ritkábbá válnak.

3.2. A magánéletben, a szóbeliségben, a nem hivatalos írásbeliségben természetesen van lehetőség a hivatalostól eltérő névformák használatára. A jogszabályok szerint Magyarországon nem létező házassági névtípusok bizonyos esetekben azonban még a h i v a t a l o s s á g b a i s b e k e r ü l h e t t e k , így a hazai névviselési szabályoktól eltérő, külföldi házasságkötéssel szerzett — például kettős családnevet létrehozó — házassági nevek esetében (technikailag a névváltoztatással szerzett nevekhez hasonlóan: UGRÓCZKY, i. m. 27–8).

A hivatalos névváltoztatási eljárás további lehetőségeket teremtett nemcsak az időközben bevezetett, újabb asszonynévformákra való váltásra, hanem egyes hivatalosan nem létező névtípusok felvételére is. Tapasztalataim szerint ez elsősorban a rendszerváltást követő, engedékenyebbé váló elbírálási gyakorlat esetében lett bár nem tömeges, de jellemző eljárás (vö. FARKAS TAMÁS, A magyar hivatalos család- és asszonynév-változtatások [különös tekintettel a 20. század második felére]. Doktori értekezés. Bp., 2001. 352–86). Névváltoztatással egyébként még az is megoldható, hogy az 1974 óta hivatalosan létező férj családneve + feleség keresztnéve asszonynévtípust mímeljék — az utóbbi időkben már a minisztérium ajánlatára — azok a második férjüktől el-

vált nők, akik első férjük családnevét *-né* képzős formában nem vehetik fel. Hasonlóra akad példa — a kettős családnevet kérvényező nem házaspárokkal együtt — a házasság alternatívájaként egyre gyakoribbá váló élettársi viszonyok esetében is. Ez a névforma valóban nem jelöli egyértelműen a férjzettséget, de kifejezheti az összetartozást s a gyerekek érdekét is szolgálhatja. Az már más kérdés, hogy a társadalom számára mindez megtévesztő lehet (lásd FARKAS, i. h.).

A férfiak hivatalos családnev-változtatási eljárás révén már a mostani törvénymódosítást megelőzően is felvehették feleségük családnevét. A gyakorlatban pedig volt lehetőség a két házastárs családnevéből képzett kettős nevek felvételére a férj és feleség, illetve közös gyermekeik esetében is. A „különös méltánylást érdemlő körülmények” fogalmának a 90-es évektől egyre engedékenyebb értelmezése lehetővé tette ezt akkor, amikor a családnev-változtatás általános szabályai (egészen mostanáig) kizárták a kettős családnevek választását. Ezek a nevek létrehozásukkor nem voltak hivatalosan házassági nevek, de viselőik számára annak értékével bírtak. A 2002 végén elfogadott új törvények alapján pedig már hivatalosan is a házassági névviselés választékát fogják bővíteni.

4.1. 2002 őszén két, egymással szorosán összefüggő törvény módosítást tárgyalt és fogadott el az Országgyűlés (2002. évi XLIV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény [Csjt.] módosításáról; 2002. évi XLV. törvény az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet [At.] módosításáról: Magyar Közlöny 2002/144 [nov. 22.]). A családjogi és anyakönyvi szabályozás részleges megváltoztatása a névviselés több területét is érinti, legfontosabb újításának azonban a házassági névviselés és az ahhoz kapcsolódó szabályok megváltoztatását tekinthetjük. Az Igazságügy-minisztériumban (Csjt.), illetve a Belügyminisztériumban (At.) előkészített két törvénymódosítás különösebb nézetkülönbségeket nem hozott a felszínre, azokat gyakorlatilag egyhangúlag szavazta meg a T. Ház. (A plenáris üléseken elhangzott beszédek és a kapcsolódó irományok megtalálhatók az Országgyűlés honlapján. Csjt.: <http://www.mkogy.hu/irom37/0886> [a továbbiakban: T/886]; At.: <http://www.mkogy.hu/irom37/0944> [a továbbiakban: T/944]. Az Országgyűlésben elhangzottakra való utalásaim ezekre az internetes helyekre vonatkoznak.) Az eredeti szándék szerint e módosítások 2002. december 15-étől lennének hatályosak, a névviselést érintő egyes — köztük a házassági névviselés új típusait bevezető — részleteik azonban csak 2004. január 1-jével lépnek majd életbe. (Nem elvi, hanem gyakorlati okokból: az anyakönyveket érintő technikai jellegű változtatások végrehajtására akkorra biztosíthat majd fedezetet a költségvetés [T/886].)

A hazai és nemzetközi jogszabályi és társadalmi környezet jelentős változásai, a szabályozás szétagoltsága egyaránt indokoltá tették az adott kérdések újraszabályozását, különösen a rendszerváltás óta (vö. UGRÓCZKY, i. m. 17). A jelenlegi módosításokat azonban egy alkotmánybírósági határozat tette elodáz-

hatalanná, mely több, a névviselés és névváltoztatás szabályait érintő indítvány kapcsán született, s szabott határidőt (2002. december 15-ét, azaz a hatályba lépés tervezett idejét) az alkotmányellenesnek ítélt állapotok megszüntetésére (58/2001. AB határozat: Magyar Közlöny 2001/138 [dec. 7.]).

4.2. Az új Csjt. a következőképpen határozza meg a házasságkötés alkalmával felvehető névformákat:

„25. §

(1) A feleség a házasságkötés után

- a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy
- b) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy
- c) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja, vagy
- d) a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(2) A férj a házasságkötés után

- a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy
- b) a felesége családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(3) A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét.”

A házasságkötéskor csak az egyik fél veheti fel a másik családi nevét, kivéve a (3) bekezdésben jelzett típust, melyben a házastársak családnevei tetszőleges sorrendben kapcsolhatók össze. A házassági név családi nevekből képzett része — mint minden családnév — legfeljebb kéttagú lehet. A kéttagú házassági nevet — ahogyan az egyértelműség érdekében általában és évtizedek óta a kéttagú születési nevet is — kötőjellel kell majd írni.

Az asszonyok számára 1974 óta létező öt névforma tehát változatlanul megmarad. (Csak a névformák felsorolásában került előre a korábbi személynév megtartásának lehetősége, már csak a férjeknek kínált lehetőségek mintájára is.) Választható lesz azonban a két fél családnevének összekapcsolásával képzett házassági név, és a férjek is felvehetik házastársuk nevét. Az elvált házastársak névviselésére vonatkozó korábbi szabályozás nem változik lényegesen.

A házasságból született gyermekek mind azonos nevet viselnek; előzetes megegyezés alapján az apa, az anya vagy kettejük összekapcsolt családnevét. Az anya nevének örökítésére eddig csak akkor volt mód, ha kizárólag a maga nevét viselte. Az anya nevének felvételére, illetve a szülői nevek összekapcsolására többféle indokot (elvi, érzelmi, esztétikai okok, név továbbvitele) is feltehetünk (ahogyan a névváltoztatások körében is tapasztalhatjuk: lásd FARKAS, i. m. passim).

Az újításból, mely szerint a férj felveheti felesége nevét, az is következik, hogy a férfiak esetében is szükséges lesz számon tartani a születéskor kapott nevet. A *leánykori név* mellé nem vezetik be a *legénykori név* megnevezést — bár

az At. módosítását előterjesztő államtitkár beszámolója szerint (T/944) volt ilyen elképzelés —, hanem ezek helyére állítják az összefoglaló értelmű *születési név új termi n u s t*. Ez jelöli azt a nevet, amely a születési anyakönyv, a *házassági név* pedig azt, amely a házassági anyakönyv szerint illeti meg az állampolgárt. A család- vagy utónév-változtatás a születési név megváltoztatását jelenti, más esetek pedig a házassági névét. Ezeket a névváltozásokat azonban az átlagos nyilvántartások és űrlapok persze továbbra sem fogják nyilvántartani.

4.3. Az Alkotmánybíróság említett határozata mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenes helyzetnek minősítette, hogy házasságkötéskor a *f é r f i - a k n a k* — ellentétben több ország joggyakorlatával s egyes nemzetközi szerződések elveivel — nincs *j o g u k f e l v e n n i h á z a s t á r s u k n e v é t*. A női egyenjogúság ugyanekkor csorbítatlannak volt tekinthető, hiszen a nő választhatott, hogy felveszi-e férje nevét vagy sem. A szóban forgó határozat tehát — kétségtől szokatlan módon — a férfiak hátrányos megkülönböztetéséből indult ki. A határozathoz egyébként három alkotmánybíró különvéleménye csatlakozott, melyek szerint indokolt lehet a nő pozitív diszkriminációja, így pedig nem alkotmányértő az a szabályozás, mely szerint a férj nem veheti fel közvetlenül házasságkötéskor (hanem csak családnév-változtatással, azaz külön eljárás révén) a felesége nevét.

Az Alkotmánybíróság nem szabta meg, hogy a szóban forgó lehetőségnek pontosan milyen formában kell megvalósulnia. A lehetséges két típust: a feleség családnévének átvételét, illetve a két családnév (tetszőleges sorrendű) összekapcsolását az új szabályozás mindenesetre egyaránt hivatalos házassági névnek nyilvánítja. (A *-né* képző használatához hasonló megoldást nehezen képzelhetnénk el, bár az előterjesztő államtitkár elmondása szerint érkezett a *-f é* „toldat” bevezetésére is javaslat: T/886.)

Az, hogy a férj felveszi felesége családnévét, valójában a magyar hagyományoktól sem teljesen idegen. Vannak rá történeti példák — az egyik képviselő idéz is ezekből a tervezet vitája során (T/886) —, és a családnévpótló ragadványnevek között is találhatunk hasonlókat. A családnév-változtatások anyagában — persze inkább csak az utóbbi években — ugyancsak akadtak ilyen esetek. Az egyenjogúság és az összetartozás kifejezése mellett itt is többféle (pl. névesztétikai) ok képzelhető el, amely a férfi névváltoztatása mellett szólhat. Jellemző mindenesetre az utóbbi negyedszázad társadalmi változásaira, hogy ennek a lehetősége az 1974. évi módosítás elkészítésekor ötletként sem merült fel (és az is, hogy másfél évtizeddel később már fontosnak tartják ezt elmondani: A családjogi törvény magyarázata. Szerk. PETRIK FERENC. Bp. 1988. I, 263–4).

4.4. A két családnév összekapcsolásával létrehozott házassági név sok országban ismeretes, s több külföldön kötött házasság eredményezett már itthon is ilyen — technikailag eddig születési névként számon tartott — nevet. Ez a névtípus itthon azonban új keletűnek tű-

nik. A „Nyelvművelő kézikönyv” 1980-ban megjelent I. kötete (i. h.) például sokféle nem hivatalos formát sorol fel, de ezt a típust meg sem említi. A családnév-változtatások eredményeként a 90-es években megszorodó kettős családnevek egyik jellemző csoportja viszont már hasonló kötelék kifejezésére szolgál. Az általános igényt jól jellemzi, hogy a Belügyminisztérium illetékes osztályán használatos, hiánypótlásra felszólító formanyomtatványon az utóbbi években a szinte kizárólag technikai jellegű (adatokat, mellékleteket hiányoló) pontok egyike külön erre az esetre szolgál: „A kért név csak (kötőjellel összekapcsolva) leánykori családi névként »...« formában engedélyezhető. Egyben kérnie kell kizárólag leánykori nevének viselését is.” Azaz: míg a kettős családnevek felvételét a hatályos szabályozás alapvetően korlátozta még, bevett gyakorlattá vált már ezeknek a neveknek a „kerülő úton” történő engedélyezése. A legtöbbször a feleség, néha a férjek esetében (is), olykor pedig a közös gyermekekre vonatkozóan. A kérelmező asszonyok között egyébként a nagyvárosi, fiatal nők alkották a legjellemzőbb csoportot (FARKAS, i. m. 346). Hogy azonban ilyen nevet a férj is felvegyen, azt a kérdéskör egyik elemzője még nemrégiben is utópiának minősítette (RÉVÉSZ, i. m. 69).

E névtípus hazai megjelenésében bizonyára a külföldi minták is szerepet játszottak, s talán nem szabad számításon kívül hagynunk azt a presztízst sem, amellyel a kettős családnevek a magyar társadalomban — többféle okra visszavezethetően — rendelkeznek. Ez a házassági névtípus azonban a házasság felek összetartozásának és egyenjogúságának kifejezésére alkalmas lehetőségnek tűnik, s több más házassági névformánál informatívabb, azaz praktikusabb is. Mindez pedig önmagában is felkelthette, illetve felkeltheti az igényt iránta.

Mint említettem, a két családnév tetszőleges sorrendben kapcsolható össze házassági névvé, akár csak az egyik fél választja, akár közös házassági névként mindketten felveszik azt. Asszonynevek esetében a hagyományoknak jobban megfelel, azaz célszerűbbnek tűnik, hogy a férj neve álljon elől, s logikus is, mert így a nő korábbi személyneve együtt marad (HAJDÚ, i. m. 48). Másfelől azonban úgy is gondolkodhatnánk, hogy ennek fordítottja a jobb megoldás, melyben a nő korábbi, megszokott családnéve kap nagyobb figyelmet. Egy friss felmérés szerint mindenesetre a közös gyermekek esetében a férfiak és nők többsége egyaránt a hagyományos jellegű férj neve + feleség neve sorrendet tekintti természetesnek, annak fordítottjával szemben többen elutasítóak (SZAMOS HAJNALKA, Asszonynev és/vagy házassági név? Kézirat. Bp., 2003. 17–8).

A kételemű családnevek új használati lehetőségeivel kapcsolatban a fentebb már említett előnyök mellett azonban t ö b b k i f o g á s i s m e g f o g a l m a z h a t ó .

a) Új típust jelent, tehát szokatlan, előzményei is kevésbé vannak. Ez a helyzet azonban idővel változik majd.

b) A kételemű vezetéknevek esetében nem egyértelmű, hogy viselője házas vagy nem. A félreérthetőség a nem *-né* képzős — ám lassan megszokottá váló házassági nevekkal kapcsolatban — is jellemző ellenvetésként ismeretes, de az asszonynevét megtartó elvált nők esetében nem csak ezekre érvényes.

c) Viszonylag hosszú nevet hoz létre, de nem hosszabbat (bár kevésbé egyértelműt), mint a ma legnépszerűbb *Hunyadiné Szilágyi Erzsébet* típus.

d) Bizonyos nevek esetében előnytelen kombinációkat eredményezhet (lásd RÉVÉSZ, i. m. 70). Ilyen helyzetek a legtöbb házassági név esetében előállhatnak, de itt ennek tágabb tere adódik, hiszen e típus hasonló jellegű neveket (családnevek) hasonló formában (képző nélkül) rendel egymás mellé. Az előnytelen formák olykor félreérthető neveket eredményezhetnek. (Például pusztai keresztnévi eredetű családnév második névelemként: az írásban a kötőjel egyértelműsít, de a szóbeliségben zavart okozhat.) Ennek elkerülésére a bőséges választék alkalmat ad, bár garanciát nem biztosít rá.

e) A kételemű nevek szaporodása átalakíthatja majd a magyar személynévanyag összetételét. S nemcsak a házassági nevek körében, hanem a gyermekeknek adható kettős családnevek révén a teljes magyar családnévállomány esetében. Mindehhez persze a hivatalos névváltoztatások is hozzájárulnak majd, melynek kötöttségei közül az új szabályozással — s nemcsak az új házassági névvisseléssel összefüggésben — hivatalosan is kikerül a kételemű családnevek felvételének korlátozása.

f) A kettős családnevek szaporodásával s a családnevek ilyen típusú összekapcsolásának lehetőségével a jövőben egyre többször adódhat majd olyan eset, amelyben az egyik vagy mindkét fél (házastárs, illetve szülő) már eleve két családnévből álló vezetéknevet visel. A törvény megszabja, hogy a születési vagy házassági név családnevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet, ennél több elemű családnevektől tehát nem kell tartanunk. A spanyoloknál vagy portugáloknál — ahol a gyermekek mindkét szülő családnévét öröklik — megvan a hagyománya annak, hogy a névelemeket hogyan adják tovább. Nálunk azonban megfelelő hagyomány és pontosabb jogi szabályozás hiányában ilyenkor többféle név is keletkezhet majd, amely a családi kapcsolatok eddigi hagyományos átláthatóságát változtatja majd meg. Ehhez leginkább az egykori gyermekeknek adott kettős családnevek vezethetnek majd, de a már ma is létező kételemű családnevek és a válás után megtartott volt házassági nevek is ezt idézhetik elő egy (újabb) házasságkötés esetén. A kettős családnevek formáját öltő házassági nevek várhatóan a lehetséges ellenvetések ellenére sem lesznek túl ritkák — bár RÉVÉSZ (i. m. 70) más véleményen van —, ám kérdéses, hogy a két családnévből kialakított egyes nevek mennyiben bizonyulnak hosszú életűnek s generációról generációra átadott típusnak. Ezek a különböző megfontolások és divat hatására keletkezett nevek ugyanis meglehetősen hosszúak. A családnév-változtatások utóbbi évtizedeiben is megfigyelhető, hogy kettős családnevet viselő személyek

kérelmezik az egyik névelem elhagyását, jelentős részben az egyszerűbb használat, illetve a már ehhez igazodott szóbeli névhasználat hivatalosításának szándékával (FARKAS, i. m. 348–9). A házassági névviselés területén hasonlóképpen megmutatkozik a rövidebb névalakok preferenciája (RÉVÉSZ, i. h.). A kettős családnevek jövőbeli népszerűségével kapcsolatban azonban — mint általában a névválasztás, névízlés, névdivat területén — biztos megállapításokat előre nem fogalmazhatunk meg.

5. A törvénymódosítások során — legalábbis a hozzáférhető anyagokban — érdekes módon szó sem esett a *f é r j c s a l á d n e v é n e k k e z d ő b e t ű j e + f e l e s é g t e l j e s n e v e* (*H. Szilágyi Erzsébet*) formáról. E típus a 19. században létezett már (P. Márkus Emília annyira ragaszkodott is hozzá, hogy második férjének *P* kezdőbetűs családnevet kellett felvennie: J. SOLTÉSZ, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979. 68). Napjainkban is inkább írásbeli változatként, de közismert, például a tudományos életben. Házassági névként nem egyértelmű, összetéveszthető a betűjelet tartalmazó más nevekkal. Betűrendi helye jelenleg gondokat okozhat, bizonyos esetekben pedig (pl. egy női név elé kerülő *K* esetében) tanácsosabb elkerülni.

Használata, esetleges hivatalosítása mellett viszont több érv is szólhat (bővebben lásd RÉVÉSZ, i. m. 68–9). Ezt illusztrálja LACZKÓ KRISZTINA eddig csak részben feldolgozott (lásd LACZKÓ, i. m.) kérdőíves anyaga is. A nagyrészt 1995 körül gyűjtött, félezresnél nagyobb mintában 12% látná szívesen egyik vagy másik, ott példaként megadott nem hivatalos típus bevezetését. (További 6% csak általánosságban nyilatkozik így.) A 63 konkrét választ adó asszony közül összesen csak 13 javasolta volna a *Hunyadi-Szilágyi Erzsébet* típust (közülük 2 valósította is meg névváltoztatással; a fordított sorrendre nem volt példa), míg 22 a *H. Szilágyi Erzsébet-et*, 13 a *Szilágyi H. Erzsébet* formát s 20 a *Hunyadiné Sz. Erzsébet* (!) lehetőséget. Azaz: nagyobb igény lett volna rá, mint a most bevezetett új házassági névformák választhatóságára. (Az adatokért köszönet LACZKÓ KRISZTINÁNAK.)

A betűjelzés nem számít külön névelemnek, ez tehát nem okozna további gondot. A házassági névben való hivatalos használata azonban további kérdéseket tenne fel a jogalkotóknak is. a) Nyilvánvalóan választhatná ezt a formát a férj is — de lenne-e mód a kölcsönösségre? (A mostani elv ezt kizárná.) b) Hogyan hatna a bevezetése a betűjeleket tartalmazó családnevek használatára? (Utóbbiak használatát ugyanis hosszú ideje korlátozza — valamennyire még ma is — a hivatalosság [lásd ERDÉLYI ERZSÉBET, *Betűk, betűjelek, betűszók* — és a névhasználat: B. Gergely-Eml. 26–31, illetve T/944. 31. §.]. Éppen ezért e névformát névváltoztatási eljárással nem is lehet előállítani.) c) Mindkét családnevi elem rövidíthető-e ilyen módon, illetve csak a családnév előtt vagy az után is állhat? (Utóbbi típust egyébként a családnevek esetében egy ideig tiltotta is a hivatalosság: lásd ERDÉLYI, i. m.) d) További — más házassági névformák rö-

vidítéseiként felfogható — névtípusok is legyenek-e választhatók? e) Ha igen, meddig terjedhet még a névformák bővítésének a határa?

6. A t ö r v é n y m ó d o s í t á s o k a t é r t é k e l e n d ő tekinthetjük úgy, hogy a Parlament által elfogadott új szabályozás a férfiaknak megadja a jogot, hogy feleségük nevét felvegyék, a nőknek viszont azt a jogot biztosítja, hogy nevüket adhassák a férjüknek. Érdekes itt a Csjt. módosítását előterjesztő igazságügyi államtitkár gondolatait is idézni a törvényjavaslat általános vitájából (T/886). Értékelése szerint ez az egyenjogúság kiteljesedése s egy újfajta gondolkodás, egy korszerű családjogi szabályozás felé vezető lépést jelent. Ezt a szándékot jelzi az is, hogy a Csjt. módosítása nem korlátozódik az alkotmánybíró-sági határozatban megszabott minimumra — arra, hogy a férj valamilyen módon felvehesse a feleség nevét —, hanem bevezeti egyúttal a családi nevek összekapcsolásával megalkotható házassági név többek számára kívánatos új típusát. (Ez a típus várhatóan gyakoribb is lesz a férfiak esetében, mint a másik, a számukra jelenleg inkább csak a feleségük szerint elfogadható lehetőség: vö. SZAMOS, i. m. 14–5.) A házasságban született gyermekek névviselését a törvényalkotói szándék csak a legszükségesebb mértékben — bár a kettős család-név lehetőségével valójában jelentős mértékben — változtatta meg.

A törvény módosításokat ezúttal nem övezte komolyabb társadalmi — illetve nyelvészek körében zajló — vita, mint korábban; a változások fogadtatása pedig természetesen korántsem egységes. A házassági névviselés lehetőségei nagyságrendekkel bővülnek, a család névbeli egységének korábbi képe pedig még tovább változik majd. Mellékesen az is megemlíthető, hogy az új lehetőségek a családnév-változtatások ügyintézését is bizonyos mértékig tehermentesíteni fogják, hiszen feleslegessé teszik az ezen névformák iránti eddigi kérvényezések jó részét, s új lehetőséget adnak a férfiaknak, illetve a gyermekeknek az előnytelen családnév megváltoztatására, illetve elkerülésére.

Fontos tudnunk, hogy az említett két új törvény azonban nem jelenti a kérdéskör végleges és megnyugtató rendezését. Az anyakönyvi igazgatás teljes körű újraszabályozásra szorul, a családjog pedig a készülő új Polgári Törvénykönyv része lesz (lásd a törvény módosítások államtitkári előterjesztéseit a hivatkozott helyeken). Azaz: teljes áttekintése, felülvizsgálata feladatként és lehetőségként egyaránt még a jogalkotók előtt áll — bár az itt megfogalmazott szabályok annak alapját képezhetik majd. Jelenleg még kérdésesnek tűnik, mit kezd ezzel a lehetőséggel és feladattal a jövő.

FARKAS TAMÁS